

شعارهای سکه های دوره اسلامی

پیام های ارشادی، دعوتی و تبلیغی بر سکه های دوره اسلامی

تألیف

دکتر محمد باقر احسانی

رحم

عبدالله فوجینی

زیر نظر

اداره پژوهش و معرفی آثار معاونت امور موزه ها

ناشر

سازمان کتابخانه ها، موزه ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی

الحسینی، محمدباقر، - ۱۹۹۳ م: ترجمه: قوچانی، عبدالله، ۱۳۲۷ -

شعارهای سکه‌های دوره اسلامی؛ پیام‌های ارشادی، دعوتی و تبلیغی بر سکه‌های دوره اسلامی /

تألیف الحسینی، محمدباقر، ترجمه: قوچانی، عبدالله، ۱۳۲۷ - [زیر نظر] اداره پژوهش و معرفی آثار

معاونت امور موزه‌های سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی، ۱۳۹۳

۱۶۰ ص. - (انتشارات سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی)

ISBN 978-964-6429-61-1

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیفا

رده‌بندی کنگره: ۷۱۳۸۹ ش ۵ج / ۳۴۲۱

رده‌بندی دیویی: ۷۳۷/۴۰۹۱۷۶۷۱

شماره کتابشناسی ملی: ۲۰۳۱۳۹۵

۸۷

شعارهای سکه‌های دوره اسلامی

پیام‌های ارشادی، دعوتی و تبلیغی بر سکه‌های دوره اسلامی

دکتر محمدباقر الحسینی

مؤلف

عبدالله قوچانی

مترجم

دکتر حمیدرضا ظهوریان / مدد حقیقی سوهانی / سید محمدرضا رضاییور

ویراستار علمی / ادبی

جواد فرحمن‌نژاد

امور فنی

علی برهانی / اعظم قری

حروفچین / صفحه‌آرا

اداره اسناد و کتابخانه ملی و موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی

زیر نظر

سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی

ناشر

مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی

چاپ و صحافی

۱۳۹۳

نوبت چاپ

۱-۱-۱۳۹۳

شابک

ریال

قیمت

حق چاپ محفوظ است

نشانی: مشهد - حرم مطهر - پست شیخ طوسی - سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی

ص. پ ۱۷۷ - ۹۱۷۳۵

تلفن اداره پژوهش: ۲۲۳۵۲۲۹ - ۰۵۱۱

تلفن و دورنگار روابط عمومی: ۲۲۱۹۵۵۳ - ۰۵۱۱

وب سایت موزه‌ها: www.aqm.ir

وب سایت سازمان: www.aqlibrary.ir

فهرست مطالب

۷	سخن ناشر
۹	مقدمه مترجم
۱۱	مقدمه مؤلف
۲۱	شعارهای روی سکه‌های قیام
۳۳	شعارهای روی سکه‌های حکمرانان
۳۵	شعارهای یک حاکم در تمام مدت زمامداریش یا بخش از آن
۴۹	شعارهای مختلف یک حاکم در طول مدت زمامداریش
۸۳	شعارهای بیش از یک حاکم در یک سلسله
۹۳	شعارهای چندین حاکم در سلسله‌های مختلف
۹۹	شعارهای چندین حاکم از یک سلسله
۱۰۷	شعارهای رایج فارسی مندرج روی سکه‌ها
۱۰۷	فهرست شعارهای عربی
۱۳۳	فهرست اشعار (شعارهای) فارسی
۱۳۹	فهرست اعلام و اماکن
۱۵۷	فهرست منابع

سخن ناشر

سکه به عنوان یک اثر تاریخی و فرهنگی باستان‌شناختی امکان مطالعه و پژوهش پیرامون بسیاری از موضوعات تاریخی، تحولات سیاسی و دینی را فراهم می‌کند. دوران اسلامی در ایران نیز دوره تحولات سیاسی، اجتماعی و مذهبی بسیاری است که انعکاس بخشی از این تحولات در شعارهایی که بر روی سکه‌های این دوره حک گردیده، قابل مشاهده است. این شعارها علاوه بر این که نمایانگر محورها و موضوعات فرهنگی و دینی مد نظر حکومت‌هاست، در مواردی بیانگر مفاهیم مورد قبول عامه و جامعه است که حکومت‌ها برای اقبال بیشتر مردم آن را دست‌مایه نقش سکه‌ها کرده‌اند. به این ترتیب شعارهای سکه‌های دوره اسلامی معرف عباراتی است که دستور حکمرانان هر عصر نقش شده است و با نظری به آنها می‌توان پیام‌های ارشادی، دعوتی و تبلیغی مقاطع زمانی مختلف را مورد مطالعه قرار داد.

یکی از اهداف مهم سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان

قدس رضوی، معرفی فرهنگ و هنر دوره اسلامی است. این نهاد فرهنگی ضمن ارائه سکه‌های دوره اسلامی در گنجینه سکه، در زمینه پژوهشهای بنیادی و کاربردی در حوزه سکه‌شناسی نیز فعالیت نموده و در طی سالهای اخیر بنا بر رسالت موزه‌داری خود با تأکید بر جنبه‌های آموزشی و پژوهشی و جز آن، تنها به نمایش آثار اکتفا نکرده و با مستندسازی و تهیه اسناد علمی و تخصصی برای آثار، گامهای مؤثری برای معرفی سکه‌ها

استاد عبدالله قوجانی که بیشتر پژوهش ارزنده ایشان در زمینه گنجینه سکه‌های نیشابور به تالیف و ترمیم و تصحیح و چاپ آراسته گردید در این مهم پیش قدم گردیده و اقدام به ترجمه کتاب حاضر نمودند. سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی توجه به اهمیت موضوع و در جهت بهره‌مندی بیشتر کارشناسان و محققان این رشته چاپ آن را در دستور کار خود قرار داد و امیدوار است با نشر این کتاب در جهت معرفی و ثبت میراث کهن اسلامی برداشته باشد. در پایان مراتب تسلیت و قدردانی خود را از مترجم محترم استاد عبدالله قوجانی و سایر همکاران و کارشناسانی که در ویرایش، آماده سازی و نشر این اثر مساعدت و ورزیدند اعلام داشته و آرزوی توفیق روزافزون برایشان دارم.

محمد هادی زاهدی

رئیس سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد

آستان قدس رضوی

مقدمه مترجم

اطلاع از سکه‌های اسلامی از سده‌های مختلف لازمه هر تحقیقی در زمینه سکه‌شناسی است. پژوهش حاضر اثر ارزنده سکه‌شناس عراقی، محمدباقر حسینی است که به موضوع سکه‌های اسلامی پرداخته است.^۱ نوشته‌های روی سکه‌های اسلامی را پایان حکومت عباسیان در سال ۶۵۶ ق. و حتی پس از آن، همواره برای شکی خاص بوده و محتوای آن به جز نام خلفا، حکام، تاریخ ضرب و محل ضرب غالباً تکرار می‌شده است. درج نوشته‌های غیرمرسوم بر روی سکه‌ها نیز در مناسبت‌های خاص مانند جنگ، پیروزی در رزم و جشن‌های خاص، به دستور حاکمان وقت بر روی سکه‌ها حک می‌شده است.

در این پژوهش، از سکه‌های برخی سلسله‌ها، شعارهای کمتری ارائه شده که علت آن، چاپ نشدن سکه‌های آن سلسله‌ها مانند سلاجقه، آل بویه، سامانیان و ... بوده است. در حال حاضر، با چاپ سکه‌های بیشتری از

۱. این پژوهش در مجله *المسکوکات*، شماره ۶، سال ۱۹۷۵ م. به چاپ رسیده است.

سلسله‌های مختلف، اطلاعات جدیدی درباره شعارهای سکه‌های اسلامی به دست آمده که برخی از شعارهای آن با آنچه در این پژوهش آمده مشترک و شماری نیز متفاوت است. برای نمونه، سکه چاپ شده بر روی جلد این کتاب به قتلغ‌بک، کارگزار ملک‌شاه سلجوقی در شهر نسا تعلق دارد، که روی آن آیه‌الکرسی و پشت آن سوره حمد درج شده است. بر روی سکه‌های بویه، مرزۀ ملی ایران نیز شعارهای مختلفی نظیر «تو کلت علی الله»، «نصر الله و فتح قریب»، «حسبی الله» و یا آیات مختلف از قرآن مجید دیده می‌شود. همچنین، روی سکه‌های آل بویه به غیر از آیات و مآثورات گاه حتی ضرب المثل‌های عامیانه نیز درج شده است.

در پایان لازم به یادآوری است که این پژوهش مربوط به ۳۵ سال پیش است و در حال حاضر نه تنها سکه‌های زیادی از ضرابخانه‌های دیگر و یا با شعارهای متفاوت موجود است که احتمالاً مؤلف در زمان تدوین این پژوهش یا آن را ندیده و یا به آن دسترسی نداشته است.

تمامی اصلاحات و توضیحات مترجم به این اثر، با علامت ستاره مشخص شده است. همچنین، شعارهای فارسی را این پژوهش مورد غفلت قرار گرفته بود که به علت اهمیت آنها به کتاب افزوده شد.